



Till näringsutskottet

Näringsutskottet har berett socialutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1995/96:141 Aktiv förvaltning av statens företagsäggande jämte motioner, såvitt propositionen och motionerna rör utskottets beredningsområde.

Socialutskottet begränsar sitt yttrande till frågorna om statens äggande i SBL Vaccin AB och Apoteksbolaget AB i propositionen samt till motionerna 1995/96:N27 (kds) yrkande 4 och 1995/96:N31 (fp) yrkande 2.

Propositionen

I propositionen föreslås att riksdagen med ändring av vad som föreslagits i proposition 1994/95:100 bil. 13 i denna del bl.a. bemyndigar regeringen att vidta förvaltningsåtgärder beträffande statligt ägda företag enligt vad regeringen förordar. Bemyndigandet omfattar bl.a. SBL Vaccin AB. Vidare föreslås att riksdagen godkänner vad regeringen föreslår om att Apoteksbolaget AB skall bli helägt av staten och bemyndigar regeringen att vidta de åtgärder som krävs för att Apoteksbolaget AB skall bli helägt av staten.

SBL Vaccin AB

SBL Vaccin AB bildades i december 1992 med syfte att överta den vaccinverksamhet som bedrivits av Statens bakteriologiska laboratorium. I juni 1993 ingick bolaget ett överlåtelseavtal med svenska staten avseende denna verksamhet. Bolaget som är helägt av staten startade sin verksamhet i juli 1993. Verksamheten omfattar forskning, utveckling, tillverkning, marknadsföring av egna vacciner samt grossist- och detaljhandel med vacciner. Försäljningen beräknas innevarande år uppgå till ca 300 miljoner kronor.

Enligt *propositionen* har bolaget sedan starten präglats av en omfattande förändrings- och utvecklingsprocess. Våren 1995 beslöt riksdagen att anvisa ett förslagsanslag på 40 miljoner kronor för att förstärka bolagets soliditet med anledning av ett fastighetsförvärv (prop. 1994/95:150, bet. SoU 27, rskr. 384).

Vidare sägs att bolagets styrelse har konstaterat att förutsättningarna för att kunna bli ett internationellt framgångsrikt vaccinföretag avsevärt har förstärkts under det gångna året. För att dessa förutsättningar skall kunna utnyttjas på ett för företaget optimalt sätt krävs dock stora FoU-insatser och pro-

duktionsinvesteringar under de närmaste åren. För att klara dessa satsningar erfordras kapitaltillskott.

Enligt propositionen bör, i likhet med vad som nu gäller, statens innehav av aktier i SBL Vaccin AB helt eller delvis kunna avyttras utan riksdagens hörande. Regeringen föreslås få bemyndigande att reducera och – om så bedöms lämpligt – helt avveckla statens ägande i SBL Vaccin AB.

Skälen för förslaget är följande. Det är ägarens uppgift och ansvar att medverka till företagets utveckling, bl.a. genom att tillföra kapital. Mot bakgrund av det statsfinansiella läget och då det enligt regeringens mening på sikt inte finns något avgörande skäl för statligt ägande i ett vaccinföretag bör frågan om det ytterligare kapital som kan komma att behövas i företaget lösas genom en ägarförändring. Regeringen avser att med lämpliga ägar-intressenter sondera möjligheterna att säkra företagets långsiktiga utveckling. För att uppnå bästa möjliga lösning såväl för företaget som för staten som ägare bör regeringen vid dessa sonderingar ha en betydande handlingsfrihet.

I tre *motioner (m, fp, kds)* yrkas avslag på regeringens förslag till riktlinjer och bemyndigande för statens företagsägande i kommersiella företag. Ingen motion tar dock särskilt upp uttalandet beträffande SBL Vaccin AB.

Apoteksbolaget AB

Apoteksbolaget bildades år 1970 för att tillhandhålla varor och tjänster inom läkemedelsområdet. Villkoren regleras i avtal mellan bolaget och staten. Verksamheten omfattar i dag försäljning av läkemedel och andra produkter som naturligen anknyter till bolagets verksamhet samt viss annan verksamhet såsom konsult- och uppdragsverksamhet. Enligt avtalet med staten har Apoteksbolaget ensamrätt till detaljhandel med läkemedel.

När Apoteksbolaget bildades löste staten in de tidigare fristående apoteken. Bolaget övertog samtidigt vissa administrativa funktioner, som tidigare legat hos Apotekarsocieteten. Vid starten ägdes bolaget till två tredjedelar av staten och till en tredjedel av en stiftelse grundad av Apotekarsocieteten. År 1981 sålde Apotekarsocieteten sina aktier till Apoteksbolagets nybildade pensionsstiftelse som alltså äger en tredjedel av aktierna i bolaget. Stiftelsen har till uppgift att trygga pensionerna, i enlighet med lagen (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelser m.m. (tryggandelagen) och kollektivavtal mellan de anställda och bolaget, för dem som arbetar i Apoteksbolaget. Enligt tryggandelagen måste en pensionsstiftelse ha länsstyrelsens godkännande för att äga aktier i det bolag som grundat stiftelsen. Apoteksbolagets pensionsstiftelse har ett sådant medgivande för sitt aktieinnehav i Apoteksbolaget.

Läkemedelsförsörjningsutredningen (LFU 92) konstaterade i sitt slutbetänkande Omsorg och konkurrens (SOU 1994:110) att ägarbilden inom Apoteksbolaget är ovanlig då den bygger på en dispens från tillsynsmyndigheten. Utredningen anser att ägarförhållandena bör övervägas och att staten bör överta aktierna, om Apoteksbolaget även framdeles skall ha ensamrätt till detaljhandel med läkemedel. I de fall en avreglering skall ske kan andra alternativ övervägas som t.ex. att Apoteksbolaget först görs till ett helägt statligt bolag för att sedan säljas ut.

I mars 1995 tillsattes inom Socialdepartementet en arbetsgrupp med uppdrag att sammanställa och analysera uppgifter rörande Apoteksbolagets hittillsvarande verksamhet. Arbetsgruppens slutsatser och förslag redovisas i departementspromemorian Apoteksbolagets framtida roll, Ds 1995:82. Förslagen rör i huvudsak två områden, dels den framtida omfattningen och inriktningen av Apoteksbolagets ensamrätt, dels åtgärder för att precisera och effektivisera Apoteksbolagets verksamhet. Arbetsgruppen har samrått med Utredningen om hälso- och sjukvårdens finansiering och organisation (HSU 2000). I departementspromemorian föreslås bl.a. att Apoteksbolagets ensamrätt att bedriva detaljhandel med läkemedel behålls för receptbelagda läkemedel och att staten blir ensam ägare till bolaget i syfte att effektivisera styrningen av bolaget. Arbetsgruppen anser det olämpligt att en stiftelse i ett statligt dominerat företag långsiktigt utnyttjar en sådan dispens som den Apoteksbolagets pensionsstiftelse har vad gäller innehavet av aktier i Apoteksbolaget. Vidare konstateras att den nuvarande ägarstrukturen kan försvåra styrningen av bolaget. De två ägarna har i grunden olika mål för sitt ägande. Statens ambition är att trygga en effektiv läkemedelsförsörjning i hela landet och pensionsstiftelsens att trygga de anställdas pensioner genom en säker kapitalplacering och en god avkastning på sitt kapital.

Rapporten har skickats ut på remiss. En proposition förväntas till hösten 1996.

I *propositionen* föreslås att riksdagen godkänner att Apoteksbolaget skall bli helägt av staten och att regeringen ges bemyndigande att vidta de åtgärder som krävs för att bolaget skall bli helägt av staten. Som skäl för förslaget anföras att dispensförfarande från de regler som anges i tryggandelagen i möjligaste mån bör undvikas, och för att effektivisera läkemedelsförsörjningen bör ägarnas styrning av bolaget vara klar och tydlig och potentiella intressekonflikter mellan olika ägare undvikas.

Frågan om staten kan förvärva aktierna direkt från stiftelsen eller om Apoteksbolaget kan lösa in pensionsstiftelsens aktier bereds för närvarande inom regeringskansliet. Syftet är att finna en för staten så förmånlig lösning som möjligt samtidigt som stiftelsen kan fullgöra sina åtaganden.

I *motion 1995/96:N27 av Göran Hågglund m.fl. (kds)* yrkas att riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag beträffande Apoteksbolaget (*yrkande 4*). Motionärerna anser att förslaget om att Apoteksbolaget skall bli helägt av staten är nödvändigt för att åstadkomma en omstrukturering av bolaget. Vidare anser motionärerna att bolagets monopol avseende receptfria läkemedel skall avskaffas. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om Apoteksbolagets framtida roll.

I *motion 1995/96:N31 av Christer Eirefelt m.fl. (fp)* begärs ett tillkännagivande om vad i motionen anförts om Apoteksbolagets framtida ägande och konkurrenssituation (*yrkande 2*). Motionärerna har inget att invända mot att staten löser in pensionsstiftelsens andel i Apoteksbolaget. Detta skall dock ses som en kortssiktig lösning med sikte på privatisering av bolaget. Rätten att försälja läkemedel bör enligt motionärernas mening inte kopplas till ett visst företag, utan till en fysisk eller juridisk person med rätt kompetens.

Utskottet som inte har något att erinra mot att statens innehav av aktier i SBL Vaccin AB helt eller delvis avyttras anser att näringsutskottet bör tillstyrka det begärda bemyndigandet för regeringen såvitt gäller SBL Vaccin AB.

Utskottet delar regeringens inställning om att staten i syfte att effektivisera styrningen av Apoteksbolaget AB bör bli ensam ägare av bolaget. Propositionen bör således godkännas i denna del. Det bör ankomma på regeringen att vidta de åtgärder som behövs för att Apoteksbolaget skall bli helägt av staten. Utskottet anser således att det föreslagna bemyndigandet i denna del bör tillstyrkas. De frågor som tas upp i motionerna om Apoteksbolagets ensamrätt till detaljhandel av läkemedel och bolagets framtida roll har behandlats i departementsskrivelsen Apoteksbolagets framtida roll, Ds 1995:82. Skrivelsen remissbehandlas för närvarande. En proposition har aviserats till hösten 1996. Utskottet anser att regeringens kommande förslag på detta område inte bör föregripas och att näringsutskottet därför bör avstyrka motionerna N27 (kds) yrkande 4 och N31 (fp) yrkande 2.

Stockholm den 25 april 1996

På socialutskottets vägnar

Sten Svensson

I beslutet har deltagit: Sten Svensson (m), Bo Holmberg (s), Ingrid Andersson (s), Rinaldo Karlsson (s), Hans Karlsson (s), Liselotte Wågö (m), Christina Pettersson (s), Roland Larsson (c), Marianne Jönsson (s), Leif Carlson (m), Conny Öhman (s), Stig Sandström (v), Mariann Ytterberg (s), Birgitta Wichne (m), Thomas Julin (mp), Kerstin Heinemann (fp) och Tuve Skånberg (kds).

1. Apoteksbolaget

Sten Svensson (m), Liselotte Wågö (m), Leif Carlson (m), Birgitta Wichne (m) och Kerstin Heinemann (fp) anser att andra stycket i utskottets bedömning bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att Apoteksbolaget monopol på detaljhandel med receptfria läkemedel bör upphävas. Detta skulle öka tillgängligheten och ge den enskilde bättre möjligheter att själv vårda sin hälsa. I ett första skede bör endast den som fått särskilt tillstånd till detaljhandel med sådana läkemedel få sälja läkemedlen. Läkemedel som inte kan anses vara förenade med några medicinska säkerhetsrisker bör dock få säljas utan krav på tillstånd. På sikt bör även receptbelagda läkemedel, efter tillstånd, få säljas av andra än Apoteksbolaget. På så sätt kommer Apoteksbolaget att stegvis utsättas för konkurrens vilket enligt utskottet gynnar tillgängligheten, produktiviteten och förnyelseförmågan. Som anförs i motion N31 bör rätten att försälja läkemedel inte kopplas till ett visst företag, utan till en fysisk eller juridisk person med erforderlig kompetens. Utskottet har inte något att invända mot att staten löser in pensionsstiftelsens aktier i Apoteksbolaget. Detta bör dock ses som en kortfristig lösning med sikte på att bolaget skall privatiseras. Vad socialutskottet anfört med anledning av motionerna N27 (kds) yrkande 4 och N31 (fp) yrkande 2 bör ges regeringen till känna.

2. Apoteksbolaget

Roland Larsson (c) och Tuve Skånberg (kds) anser att andra stycket i utskottets bedömning bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att Apoteksbolagets ensamrätt till detaljhandel med receptfria läkemedel skall avskaffas. Detta skulle öka tillgängligheten beträffande dessa läkemedel och ge den enskilde bättre möjlighet att själv vårda sin hälsa samt att minska påfrestningarna för sjukvården. Att konkurrensutsätta delar av den verksamhet Apoteksbolaget i dag bedriver i monopolform kommer också att medföra lägre kostnader för den enskilde och samhället. Läkemedelsförsörjningsutredningens betänkande Omsorg och konkurrens (SOU 1994:110) och förslagen i departementsskrivelsen Apoteksbolagets framtida roll (Ds 1995:82) ger anledning till en ingående omprövning av bolagets fortsatta roll. Enligt utskottet är det angeläget att regeringen snarast återkommer till riksdagen med förslag om Apoteksbolagets roll i enlighet härmed. Vad nu anförs med anledning av motionerna N27 (kds) yrkande 4 och N31 (fp) yrkande 2 bör enligt socialutskottet ges regeringen till känna.